

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

מי שממית עצמו עליה

הלכה

אחזוקי איסורא לא מחזקינן

פרשת חקת תש"פ

שנה כ"ב – קובץ כ"ז [תשכ"ז]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"



כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

פרשת חקת

אחזוקי איסורא לא מחזקינן

"זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים" (י"ט י"ד).

הנה כלל גדול אמרו בהלכות איסור והיתר, אחזוקי איסורא לא מחזקינן. אמנם לא מצינו כלל זה בלשון הגמ', אך הראשונים פירשו כמה סוגיות בש"ס לפי כלל זה, וגם כמה הלכתא גבורתא בשו"ע ובפוסקים נוסדו עפ"י כלל זה, אך לא ראיתי מי שיבאר גדריה, ודקדוקיה של הלכה זו, ונחזה אנן.

ונפתח בסוגיא הקשורה לפרשת השבוע, פרשת חקת שבו נתחדשה הלכה דטומאת מת.

הנה דנו גדולי הזמן האם מותר לכהנים לטוס במטוס כאשר מצוי שיש ארונות קבורה בבטן המטוס. וצדדים רבים יש בשאלה זו, ולא נדון כלל אלא הנוגע לעניננו.

בשו"ת חלקת יעקב (ח"ד סי' רי"ד) כתב דמותר לכהן לעלות למטוס משום דאחזוקי איסורא לא מחזקינן. ועיין בקובץ תשובות למרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ח"א סי' ק') ובתשובות והנהגות (ח"א סימן תרע"ח).

ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' של"ז) דן בחצר של עכו"ם שמצאו בו מצבת קבורה יהודית אם צריך לחוש לכל החצר משום טומאת אהל, וכתב דבאמת ראוי היה לאסור לכהן ליכנס לכל הבתים שבעולם משום מתי המבול, ומשום מתים ללא ספור שמתו מיום בריאת העולם, ובהכרח שבעילה בעלמא מתירים ולא חיישינן לאהל המת, עי"ש.

אך באמת לא כתב לבאר טעמא דמילתא למה באמת לא חיישינן לספק איסור דאורייתא דטומאת כהנים. וגם בזה נראה דכל שלא נולד ספק בפנינו, ואין בפנינו ריעותא, לא מחזקינן איסורא וככל החזיון הנ"ל.

ובתקופה זו של מגפת הקורונה שבו ציבור עצום קבע מקום תפילתו בשטחים פתוחים בגינות ציבוריות ומרחבי השכונות, ועלה בלבי להסתפק, הלא אסור לקרוא קריאת שמע ולהתפלל כנגד הצואה כמלוא עיניו, ואנה אנו באים הלא מצוי מאוד

אחזוקי איסורא לא מחזקינן

בזמנינו שרבים מחזיקים כלבים בביתם ומוציאים את כלביהם שעושים צרכיהם בשטחים פתוחים אלה, והלא בתפילת ערבית בלילה אי אפשר כלל לראות, והאם צריך לבדוק ולברר שאין כנגד עיניו ופניו צואת כלבים. והלא בברכות (כ"ה ע"א) אמרו דבבית אין צריך לחשוש שמא יש צואה ובאשפה צריך לחשוש.

ובשו"ע (סימן ע"ו סעיף ז' – ח') מבואר דחזקת בית שאין בו וחזקת אשפה שיש בו, ויש לעיין בשדה ומגרש שאינו לא בית ולא אשפה, האם צריך לחשוש בהם שמא יש צואת כלבים ואסור להתפלל כנגדו.

וכבר מצינו בזה פולמוס לפני יותר משלש מאות וחמישים שנה.

בקובץ זכור לאברהם (שנת תשנ"א) מצינו תשובה שנכתבה ע"י הגאון רבי אפרים העקשיר רבה של אלטונא שבו הביא שהיה רב שיצא לערער על המנהג לומר קידוש לבנה ברחובה של עיר, והלא צריך לחשוש לצואת כלבים. והגאון דחה דבריו, ופנה אל שני גדולי הדור, הגאון רבי יחזקאל קצנלבוגן בעל כנסת יחזקאל והגר"מ חאגיז בעל לקט הקמח ושניהם כתבו שחלילה להרהר אחר מנהג ישראל שנהגו מקדמת דנא לומר קידוש לבנה בחצרות וברחוב העיר ולא חששו, אבל שלשת הגדולים לא כתבו ביאור מספיק למה באמת אין צריך לחשוש.

ולענ"ד גם בזה נימא אחזוקי איסורא לא מחזקינן, וכל שלא נולד ספק מסויים בפנינו לא צריך לחשוש לאיסור.

ונבאר הלכה זו ממקורותיה.

א. הנה איתא במשנה עבו"ז (י"א ע"ב):

"עיר שיש בה עבודת כוכבים חוצה לה מותר. היה חוצה לה עבודת כוכבים תוכה לה מותר".

ובדברי הגמ' (שם י"ב ע"א) אמרו:

"ה"ד חוצה לה, אמר רשב"ל משום ר' חנינא כגון עטלוזא של עזה. וא"ד בעא מיניה רשב"ל מר"ח עטלוזא של עזה, מהו, א"ל לא הלכת לצור מימין, וראית ישראל ועובד

אחזוקי איסורא לא מחזקינן

כוכבים ששפתו שתי קדירות על גבי כירה אחת, ולא חשו להם חכמים, מאי לא חשו להם חכמים, אמר אביי משום בשר נבילה, לא אמרינן דלמא מהדר אפיה ישראל לאחוריה ושדי עובד כוכבים נבילה בקדירה, דכוותה ה"נ לא חשו להם חכמים משום דמי עבודת כוכבים. רבא אמר מאי לא חשו להם חכמים, משום בישולי עובדי כוכבים, דכוותה ה"נ לא חשו להם חכמים משום יום אידם. רבה בר עולא אמר לא חשו להם חכמים משום צינורא, דכוותה ה"נ לא חשו להם חכמים משום לפני אידיהן".

ופירש רש"י למה באמת אין חוששין "לא חשו לאחזוקי איסור בקדירות מן הספיקא. הכא נמי לא מחזקינן דמי עבודת כוכבים בידי עובדי כוכבים".

הרי לן שהטעם דלא חיישינן שמא הניח הנכרי מאכל איסור בקדירה של ישראל, או שמא נשפך וניתז מאכל איסור מקדירה לקדירה משום דאין מחזיקין איסור, ולמדו זאת מדלא חיישינן שמא המעות שמקבל מהנכרי בשוק, של עבו"ז המה. והחידוש שבדברים דאעפ"י שמכשולות אלה מצויים ובספיקא דאורייתא עסקינן, אין דנים בכה"ג דין ספק, משום דאין מחזיקין איסור.

ב. במס' חולין (מ"ח ע"ב) איתא:

"אתמר מחט שנמצאת בריאה, רבי יוחנן ורבי אלעזר ורבי חנינא מכשרי, רבי שמעון בן לקיש ורבי מני בר פטיש ורבי שמעון בן אליקים טרפי. לימא בהא קמיפלגי, דמר סבר חסרון מבפנים שמיה חסרון, ומר סבר לא שמיה חסרון. לא, דכולי עלמא חסרון מבפנים לא שמיה חסרון, והכא בהא קמיפלגי, מר סבר סמפונא נקט ואתאי, ומר סבר נקובי נקיב ואתאי".

ולהלכה קיי"ל כר"י דמכשיר.

וכתב רש"י שם: "ולא מחזקינן איסורא הואיל ואין נקב ניכר בו".

וביאור הדברים דאעפ"י שמצינו מחט בריאה ולא ידעינן אם דרך הקנה נכנס לריאה ובהמה זו כשרה או שמא דרך הוושט נכנס והבהמה טריפה משום שניקב קרום הראיה, וספיקא דאורייתא יש כאן, לא מחזיקין איסורא.

ומסוגיות אלה למדו לדמות מילתא למילתא.

אחזוקי איסורא לא מחזקינן

ג. הנה איתא בשו"ע (או"ח סימן תס"ז ס"ג):

"חטים שבאו בספינה, אם הם יבשות וקשות ולא נשתנה מראיהן, אחזוקי איסורא לא מחזקינן".

ומקור הלכה זו בטור שכתב:

"כ' בהלכות גדולות חטין שבאו בספינה אם לחות הן או שנשתנו מראיתן בידוע שהגיע עליהן מים ואסור להשהותן בפסח אלא לזבניהו קבא קבא כי היכי דליכלינהו קמי פסחא אבל אם יבשות הן וקשות ולא נשתנו מראיתן אחזוקי איסורא לא מחזקינן ומותרים לאכול והכי שדר רב צמח ריש מתיבתא וכ"כ רבינו אב"ן: דבש של עכו"ם אין מחזקינן בו איסור ה) לומר מזוייף הוא".

ומקור הלכה זו כתב הטור בשם רבי צמח גאון דכיון שלא ראינו ריעותא בגוף החיטין אף על פי שבאו בספינה לא חיישינן שמא באו במים וחימצו. וכיוצא בדבר הביא בשם הראב"ן דדבש של נכרים מותר בפסח, ולא חיישינן שמא עירבו בו קמח או סולת משום דלא מחזקינן איסור.

ובבית יוסף שם וכן בב"ח הביאו שיש מן הראשונים שחלקו על הרמב"ן משום שרגילין לערב בו קמח או סולת, עי"ש.

ד. ובשו"ע (שם סעיף ח') פסק להתיר דבש כשיטת הראב"ן, והרמ"א כתב דישי מחמירין. הרי שנחלקו בזה

ה. וכעין הלכה זו מצינו עוד (סימן תנ"ג ס"ד):

"החטים שעושים בהם מצת מצוה טוב לשמרן שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה, ולפחות משעת טחינה. ובשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק".

ובמשנה ברורה (ס"ק כ"ד) כתב בטעמא דמילתא משום דלא מחזקינן איסורא. אמנם בבהגר"א (שם בד"ה ובשעת הדחק) כתב דסמכינן ארובא וחזקה שהקמח לא החמיץ, אך מדברי הטור משמע דלא משום רובא וחזקה התירו אלא משום דלא מחזקינן איסור.

אחזוקי איסורא לא מחזקינן

ו. ועיין עוד (סימן תנ"א ס"י):

"סלים שמולחים בהם הבשר, יש מצריכין להם הגעלה ויש מי שחולק, ונראין דבריו, (וטוב להגעילן או לקנות חדשים)".

והמשנה ברורה (שם סק"ס) כתב שדעת המקילים משום דאחזוקי איסורא לא מחזקינן, וכך עיקר ההלכה אך מ"מ כבר כתוב בשו"ע שטוב להחמיר להגעילן או לקנות חדשים.

ז. ובמשנה ברורה (סימן תנ"ח סק"ד) הביא את מנהג החסידים שהחמירו בשרויה שמא יש קמח בתוך המצה ולא נילוש יפה, והביא את מה שכתב בשערי תשובה (סימן ת"ס סק"י) דמצד הדין אינו צריך לחוש דלא מחזקינן איסורא, אך "ומ"מ מי שנוהג בחומרא זו אין מזניחין אותו", עי"ש.

ומ"מ, כל שהחשיש מצוי, קשה לסמוך על כלל זה למעשה אך בכל ענין שלפי מציאות החיים מדובר בחשיש רחוק בדבר שאינו מצוי כל כך, אף שאי אפשר לדון בזה מדין רוב, אין מחזקינן איסור.

ח. ועיין עוד ביו"ד (סימן צ"ט) בט"ז (סק"ה) דאיסור שנפל להיתר מין בשאינו מינו ונתבשל, ויש בהיתר ששים לבטל את האיסור, לא חיישינן שמא נצטמק חתיכת האיסור יותר ממה שצמק ההיתר משום דלא מחזקינן איסורא.

ט. וכיוצא בדבר איתא בהל' גדה (יו"ד סימן קפ"ח) בט"ז (סק"א) ובש"ך (סק"ג) שדחו את שיטת הב"ח דמורה הוראה שבא לפניו מראה לח ומראה טהור הוא יש לו לחשוש שמא כאשר יתיבש יאדים, ויש לו להמתין עד שיתייבש, והט"ז והש"ך נקטו דאין לו לדיין אלא מה שעני רואות ולא מחזקינן איסור לומר שמא לאחר זמן ישתנה ויטמא.

והצד השוה שבכל אלה, דכל שאין כאן ריעותא ולא נולד ספק בפנינו, לא בדיני ספיקות עסקינן, אלא סתמא דמילתא היתר הוא, דכל שאין סיבה לאוסרו ממילא היתר הוא.

אחזוקי איסורא לא מחזקינן

ולא משום דאזלינן בתר רוב או משום חזקת היתר, דברוב ההלכות הנ"ל, לא שייך כלל לקבוע רוב ומיעוט, ויש דגם מדין חזקה אין לדון בהם, אלא יסוד היא בהשקפת ההלכה, דבסתמא תלינן בהתירא וכל שלא נולד בפנינו סיבה להסתפק אין מחזיקין איסור.

וסברא זו מפורשת בדברי הט"ז והש"ך.

י. ועיין בדברי הרא"ש (חולין פ"ה ס"ו) במה דמבואר בגמ' דהקונה בהמה מן השוק מותר לשחטו בו ביום ואין צריך לחוש שמא אמה או בתה נשחטה בו ביום, והביא בשם רב אחאי גאון דהקונה מתגר נכרי צריך למיחש למילתא, ודחה הרא"ש דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ומילתא דלא שכיחא היא, עי"ש.

הרי שהוסיף בטעם הדברים דאין צריך לחוש למילתא דלא שכיחא.

יא. ועיין עוד בארחות חיים (ח"א הל' חמין ומצה אות נ"ז) שמצא בתשובת שאלה דמותר להשתמש בדבש דבורים ולא צריך לחוש לתערובת חמין משום דלא מחזקינן איסורא, אך בשם הר"י מקורביל כתב שיש לאסור אף בדבש שהוציאו מן הכוורת ובודאי לא עירבו בו חמין דלמא אתי לאחלופי, ומשום כן אסר גם את התאנים שרגילין לתת בהם קמח סולת, "אעפ"י שהרבה תאנים יש שאין בהן סלת דלמא אתי לאחלופי".

וחזינן גם מדבריו, דאף במקום שמעיקר הדין לא מחזקינן איסורא יש שחששו והחמירו בדבר המצוי.

וכיוצא בדבר יש לעיין במי שקונה פירות מן השוק האם צריך לחשוש לתולעים אף שבעיון שטחי אינו רואה בהם תולעים, ובספר מגן אברהם להמאירי (ענין י"ב) כתב דלא מחזקינן איסורא "אפילו באותם שהתלעה מצויה בהם", עי"ש.

יב. דהנה איתא ביו"ד (סימן קמ"א ס"א):

"כל הצלמים של עבודת כוכבים הנמצאים בכפרים, אסורים, דסתמא לשם עבודת כוכבים נעשו. והנמצאים בכרכים, מותרים, דודאי לנוי נעשו".

אחזוקי איסורא לא מחזקינן

וכתב הט"ז (סק"ב):

"ונראה דאף על פי דספק עבודת כוכבים לחומרא מכל מקום כל שיש סברא להיתר ולאיסור ראוי להקל דהא קי"ל בכל דוכתי דלא מחזקינן איסורא מספק ואין מחמרינן מספק אלא במקום דאתחזק איסורא".

הרי לן בביאור הלכה זו דכיון שצלמים שבכרכים סתמן משום נוי אף שמצוי בהם גם צלמים של עבו"ז לא מחזקינן איסורא משום ד"כל שיש סברא להיתר ולאיסור ראוי להקל".

יג. וכעין דבריו כתב הש"ך (יו"ד סימן פ"ג) בהא דכתב הרמ"א (שם ס"ה) דהקונה דגים טהורים "אין להחמיר לפשפש ולבדוק אם יש ביניהם דגים טמאים".

וכתב הש"ך (ס"ק י"א):

"דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ואפילו היכא דאיכא לברורי שם ול"ד למ"ש לעיל ריש סי' א' בהג"ה דאע"ג דרוב מוחזקין הן בשחיטה אין לסמוך לכתחלה על החזקה במקום דיכולים לבררו (והוא ג"כ מהאור זרוע) דהכא אין אנו מתירין הדגים מכח חזקה אלא אדרבה אמרי' מהיכי תיתי יהא כאן איסור".

והדברים ברורים ומאירים.

יד. ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סימן קפ"ב) נשאל לגבי צימוקים שדרך להשרותם במים רותחים על מנת שהמים יקבלו טעם מהצימוקים, דמותר לקנותם מן הגויים ולא חיישינן שמא הכלי בלוע מחמין משום דלא מחזקינן איסור, וציין לדברי הט"ז והש"ך, ועי"ש בפלפולו.

ובעומק הדברים נראה דכשם שבספיקא דממונא מצינו שני דינים ושתי חזקות, חזקת מרא קמא וחזקת ממון, כך גם בדיני איסור והיתר יש שני דינים ושתי חזקות.

חזקה דמעיקרא, מעין חזקת מרא קמא היא, וכשם שתלינן בספק ממון בקרקע במרא קמא שלא נשתנה ועדיין הקרקע בחזקתו, כך גם בספק איסור תלינן שהאיסור בחזקתו ולא נשתנה להתירא.

אחזוקי איסורא לא מחזקינן

וכשם שהמוחזק בממון אין מוציאין מידו בלא ראייה, ותלינן דמה שתחת ידו מסתמא שלו הוא, אף שאין כל ראייה שאכן הממון שלו, דכך יש לנו להניח דאין להסתפק במה שתחת ידו של אדם שמא של אחרים הוא, כך אין מחזיקין איסור להוליד ספק ולהסתפק שמא של איסור הוא, אלא תלינן בהתירא, ודו"ק בזה.

והחידוש שבדברי הש"ך דאף דלא אזלינן בתר רוב וחזקה היכא דאיכא לברורי במה דלא מחזקינן איסור, אין צריך לברר כלל, אף במקום שבקל נוכל לברר, דכיון שאין כאן ספק בפנינו אי"צ לברר.

ב

ולכאורה יש בהלכה זו נפקותא עצומה בכל תחומי חיינו, עד כי יש לתמוה בעניינים רבים שבהם נהגו כשרים שבישראל להחמיר עד למאוד.

דהלא נהגו כל ישראל לחשוש לספק איסור בכל מאכל שאין עליו הכשר ופיקוח, ובשלמא בבשר דרק ע"י שחיטה מותר לאכלו, יש לנהוג איסור כל עוד לא נדע שנשחט כדין, אך בכל שאר המאכלים שלא ידענו אם יש בהם תרעובת איסור, למה נחזיק איסור במקום שלא נולד ספק בפנינו.

אך באמת מצינו דהיכא דרגילים לערב איסור בהיתר אכן יש לחשוש ושוב לא אמרינן אחזוקי איסורא לא מחזקינן, וכמו שמובא לעיל (אות א' ג') דיש אוסרים דבש של גוי בפסח משום שרגילין לערב בו איסור, ואף שבשו"ע נפסק לקולא, לא ידענו האם משום שנקטו שאין רגילים לערב בו קמח וסולת, או משום דאף על פי שאכן רגילים כך מ"מ לא מחזקינן איסורא.

ובאמת קשה מאוד לקבוע בזה גדרים מסויימים, מה מוגדר כריעותא וכלידת הספק.

ולפני כק"נ שנים רעש וגעש עולם ההלכה בענין הציקוריה (מעין משקה הקפה) שפשטו שמועות שמערבין בו שומן חזיר, ולא היה בידם לברר אם שמועה זו נכונה, ונחלקו גדולי הפוסקים אם מותר לשתותו.

אחזוקי איסורא לא מחזקינן

בשו"ת מהר"י אסאד (יו"ד סימן קי"ט) כתב שאין לאסור עפ"י שמועה בעלמא, ואף ששמועות אלה פורסמו בעיתונים של התקופה נקט דלא מחזקינן איסורא. ולעומתו כתב בשו"ת דברי חיים (יו"ד ח"ב סימן נ"ג) דכיון שנתפשטו שמועות שיש כאן איסור, הו"ל ספק גמור ויש לאוסרו כל זמן שלא יתברר שאכן אין כאן איסור, ומ"מ כתב שאינו אוסר לאחרים אף שראוי להמנע מלשתותו. וכעין זה כתב בשו"ת שבט סופר (יו"ד מ' – מ"א).

וכעין זה כתב בשו"ת מהרש"ם הנ"ל דאף דאין לאסור את הצימוקים הנ"ל, מ"מ נוהג הוא לפרסם בכל שנה ושנה שיש חשש בצימוקים אלה כדי שיר"ש ירחק מהם, עי"ש.

וגם בפולמוס זה נראה דשורש המחלוקת והשאלה הוא, האם שמועות אלה בכלל ריעותא המה, שנאמר שיש בפנינו ספק איסור שיש להחמיר בו.

ובבית מאיר (סימן תס"ז) על דברי השו"ע שחטים שבאו בספינה ואין רואים בהם כל ריעותא מותרם הם לפסח, כתב שבספינות קטנות שדרכם שיש מים בתחתיהם, או כאשר החטים לא היו מכוסים מלמעלה שבדרך כלל נרטבים הם מהלחות של מי הנהר יש לאסור, עי"ש.

הרי דאף שאין ריעותא בגוף החיטה, מ"מ עצם הנסיבות שבהם מצוי חשש איסור הוי כלידת הספק ושוב לא אמרינן דאין מחזקינן איסור.

הנה הארכתני קצת בהלכה עמומה זו, ועוד חזון למועד.

מי שממית עצמו עליה

מי שממית עצמו עליה

"זאת התורה אדם כי ימות באהל" (במדבר י"ט י"ד).

"מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה – שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל" (ברכות ס"ג ע"ב, שבת פ"ג ע"ב, גיטין נ"ז ע"ב).

הן ידועים דברי החזון איש באגרותיו (א' ג'):

"המיתה שבכאן היא הנטיה מפשרות של החיים לעומקו של החיים לתוך תוכו של החיים כל שהאדם מרבה בשבירת המדות מרבה חיים כי שבירת המדות היא הריגת החיים השטחיים ומיתה של היצר הממלא כל הגוף היא החיים המוליך בדרכה של תורה".

ולשונו הנמלצת של רבינו תמיד מרוממת את נפש האדם ונוסכת בו תעצומות נפש להתעלות בקיום דברי חז"ל. ויסוד הכונה לפרוש מן החיים הטבעיים של אהבת התענוגות ורדיפת התאוה.

והוא שאמרו חכמים (אבות פ"ו מ"ד): "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא".

וכן מפורש במדרש (תנחומא פר' נח אות ג'):

"שלא תמצא תורה שבע"פ אצל מי שיבקש עונג העולם תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל" (במדבר י"ט) וכך דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל".

מי שממית עצמו עליה

וכך למדנו בספר איוב שאין ערוך לו בסודות הבריאה ותכלית עבודת האדם.

"והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה לא ידע אנוש ערכה ולא תמצא בארץ החיים" (איוב כ"ח י"ב – י"ג).

וברש"י שם: "ולא תמצא בארץ החיים – במי שמחיה אלא במי שממית עצמו עליה ביגיעה וברעבון".

וכך פירש הרשב"ם תלמידו הגדול של רבינו היצחקי בב"ב (קמ"ה ע"ב):

"אמר רבי זירא אמר רב, מאי דכתיב כל ימי עני רעים, זה בעל גמרא – שממית עצמו לכוין הלכות ולתרוץ הוויות".

יגיעת התורה ועמלה במיעוט תענוגות הגוף היא סוד החיים ותכליתן, ועליה כתיב "כי היא חייכם ואורך ימיכם", ובברכת אהבה רבה שדינה כברכת התורה וכל כולה תפילה והשתוקקות לדבקות בתורה אומרים אנו "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה".

בא וראה נפלאות דברי חז"ל במס' שבת (קמ"ז ע"ב):

"רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם, אימשיך בתרייהו איעקר תלמודיה. כי הדר אתא, קם למיקרי בספרא, בעא למיקרא החדש הזה לכם, אמר החרש היה לבם. בעו רבנן רחמי עליה, והדר תלמודיה".

והדברים אין להם פשר לפי פשוטן, וכי משום שצדיק זה עסק במרחץ שכח אף מה שלמד כתינוק בבית הספר, אתמהה.

ונראה פשוט שמן השמים הזהירו את גדול הדור שיתרחק מן התענוגות, כי הרת אסון הנה. הלא שלמה המלך החכם מכל אדם כאשר הקב"ה הבטיח למלא את מבוקשו ביקש דבר אחד, הכולל את כל הטובות שבעולם. "ונתת לעבדך לב שמע" (מלכים א' ג' ט').

מי שממית עצמו עליה

וכנגד לב שומע בהכרח יש לב חרש, שאינו שומע ואינו מקשיב, וזה הרמז שנפל לתוך פיו של רבי אליעזר "החרש היה לבם"!

כלך לך מדרך זו שסופה חרשות וטמטום הלב, כי אין דברי תורה מתקיימין אלא בממית עצמו עליהם.

וכך כתב הרמב"ם (ת"ת פ"ג הי"ב):

"אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים וכן אמר שלמה בחכמתו התרפית ביום צרה צר כחכה ועוד אמר אף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי".

וראה עוד מה שכתב הנשר הגדול בהקדמה לפירוש המשנה:

"כי תחלת השכל יצייר שחרבן הנפש בתקון הגוף ותקון הנפש בחרבן הגוף".

כי זה לעומת זה עשה האלקים וכשזה קם זה נופל.

ונראה דמקור הדברים במס' תמיד (ל"ב ע"א):

"מה יעביד איניש ויחיה, אמרו ליה ימית עצמו. מה יעביד איניש וימות, יחיה את עצמו".

ב

אמנם מיתה זו לא צער ויסורים יש בה אלא עונג עילאי ושעשוע נשגב.

וכך כתב רבינו יונה (אבות פ"ב מ"ד):

מי שממית עצמו עליה

"וכשאתה מיגע את עצמך בתורה תשתעשע בה שמצינו שאמרה תורה (משלי ח' כ"ב) ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. וכתוב בתריה ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום. הנה לך כי הקדוש ברוך הוא היה משתעשע בה. ויש לך לעשות כן והוא שנאמר (משלי שם) משחקת בתבל ארצו ושעשעי את בני אדם. ר"ל כאשר היה התורה שעשועים להקב"ה קודם יצירת עולם כך תהיה משחקת בתבל אחר שנברא העולם ושעשועים לבני אדם".

וכאשר נתבונן במשנת חז"ל על דרכה של תורה, נשפיל לסיפא דמתניתין.

"כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא".

יה"ר שיהא חלקנו עמהם.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

